

Dret a la llibertat de consciència i religió

Presentació del dret

Aquest dret consisteix en la llibertat de professar i manifestar individualment i col·lectiva una religió i també de no professar-ne cap.

Catalunya té una realitat molt plural de religions i, malgrat que les religions cristianes són les més arrelades, cal garantir aquest dret a la resta de persones amb confessions i creences diferents. El gran nombre de sensibilitats religioses aporta valors a la construcció social i afavoreix un bon clima de relació entre la ciutadania.

Aquesta llibertat està àmpliament reconeguda a escala internacional i nacional.

Tot i que la Constitució estableix la plena igualtat entre confessions, posa en relleu que l'Església catòlica n'és la predominant. A l'Estat espanyol cap confessió té caràcter estatal i es considera, per tant, un estat aconfessional que manté relacions de cooperació amb les diferents confessions. La voluntat dels poders públics és, doncs, col·laborar-hi, des de la independència i el respecte.

Malgrat això, la resta de confessions religioses d'arrelament notori han considerat que parteixen d'un posicionament menys favorable a l'hora de relacionar-se amb els poders públics.

L'estat actual de protecció a Catalunya

▪ Polítiques i accions positives

La Generalitat va crear l'any 2000 l'actual Direcció General d'Afers Religiosos per garantir el dret a la llibertat religiosa en equitat, principalment pel que fa a les confessions minoritàries.

La capacitat de reconèixer i registrar les entitats religioses, però, pertany a l'Estat espanyol, que ha conservat aquesta competència. Tot i això, el marc català manifesta la voluntat de conèixer, respectar, fer respectar el dret a la llibertat religiosa i donar-hi suport. Així, l'Estatut d'autonomia atorga a la Generalitat la competència per relacionar-se amb les entitats religioses.

També cal destacar un important esforç de desplegament normatiu per part de la Generalitat, especialment en àmbits com ara l'educació, la sanitat i el sistema penitenciari. A més, l'Ajuntament de Barcelona convoca anualment subvencions per a l'adequació dels centres de culte a la llei.

▪ Mancances i defectes detectats

Amb caràcter previ, cal assenyalar que no hi ha cap organisme públic o privat que informi de manera independent, periòdica i específica sobre el grau de respecte de la llibertat religiosa a Catalunya.

Es detecten quatre grups de problemàtiques a Catalunya.

Agressions, ofenses i discriminacions a les persones per motius religiosos

En primer lloc, es constaten diversos casos d'agressions a la integritat física i moral motivades per la pertinença de la víctima a un col·lectiu religiós, especialment manifestada per l'aspecte físic o la indumentària. L'any 2016, el 6,4% del total d'aquestes agressions a l'Estat es va produir a Catalunya, que és una de les comunitats autònomes amb més casos detectats.

Cal afegir els atemptats terroristes ocorreguts a Barcelona i Cambrils a l'agost de 2017 motivats per raons d'extremisme o fonamentalisme religiós comesos per persones residents a Catalunya.

En segon lloc, es detecten situacions de discriminació i d'exclusió social a causa de la pertinença a un col·lectiu religiós. Així, hi ha dificultats per llogar o comprar habitatge i per accedir a llocs de treball o contractar altres serveis.

Aquesta situació és especialment intensa en l'àmbit laboral, com a conseqüència d'expressar les creences per mitjà d'una determinada indumentària. A més, algunes empreses desconeixen el que estableixen els acords de col·laboració amb les confessions religioses respecte de festivitats i calendari laboral.

A Catalunya, per exemple, les estudiants d'infermeria musulmanes que porten vel tenen dificultats per fer pràctiques acadèmiques als centres hospitalaris.

En tercer lloc, es detecten actes contraris al dret de manifestar públicament les pròpies creences o a la llibertat d'expressió dels responsables de confessions religioses. Es produeixen situacions d'escarni públic, protestes al carrer o presentació de denúncies contra declaracions públiques de membres de confessions religioses o contra els actes públics que s'organitzen.

Obstacles a l'obertura i atacs a centres de culte i delictes contra els sentiments religiosos

En primer lloc, es constaten casos d'atacs a centres de culte o edificis i imatges religioses de les comunitats musulmanes, jueves i catòliques motivats per un rebuig a aquestes creences.

Diversos col·lectius també argumenten que les normatives autonòmiques de protecció dels col·lectius LGTBI, tot i perseguir finalitats legítimes i necessàries, presenten el risc de restriccions injustificades a la llibertat ideològica i religiosa.

En segon lloc, també es detecten situacions de rebuig i obstacles administratius a l'obertura, el trasllat o l'ampliació de centres de culte. Aquesta problemàtica, si bé no n'és exclusiva, afecta especialment les comunitats musulmanes. Hi ha, doncs, dificultats per adquirir o llogar espais adequats i propers d'on resideixen els seus membres per destinar-los a centres de culte, ja sigui per falta de finançament, per rebuig dels propietaris, del veïnat o dels partits polítics, o per dificultats d'obtenir la llicència administrativa.

També es detecta que determinades ordenances municipals preveuen requisits desproporcionats per implantar llocs de culte i que alguns plans d'ordenació urbana en restringeixen les possibilitats d'obertura o preveuen llocs inadequats i moratòries.

En tercer lloc, cal destacar la tendència a l'alça dels actes d'ofensa als sentiments religiosos i dels delictes d'odi. A més, la Generalitat no disposa de cap registre oficial de casos d'ofensa als sentiments religiosos.

Obstacles i limitacions injustificades a l'exercici de la llibertat religiosa

En primer lloc, cal subratllar les dificultats de les persones internades en centres penitenciaris per obtenir assistència religiosa, especialment els interns que es troben en primer grau. Així, falta finançament per oferir aquest servei a tots els centres on hi ha demanda. De la mateixa manera, la falta d'espais adequats o algunes normatives o pràctiques dels centres dificulten la participació dels interns en celebracions religioses.

En segon lloc, també destaquen les dificultats per obtenir assistència religiosa als hospitals públics. La informació sobre l'existència d'aquests serveis és insuficient. Alhora, es critica la falta de col·laboració de l'Administració i l'absència de regulació o convenis que facilitin l'assistència religiosa.

En tercer lloc, cal considerar els obstacles per accedir a l'ensenyament religiós a l'escola pública. Així, especialment la confessió catòlica, es critica que algunes administracions autonòmiques obstaculitzen la impartició de l'assignatura de religió a l'escola pública i es destaca la manca d'informació a les famílies sobre la possibilitat de cursar aquesta assignatura. Alhora, les confessions evangèlica i islàmica subratllen la falta d'informació i la falta de resposta a les sol·licituds de cursar sengles assignatures religioses.

En quart lloc, s'ha de fer esment dels obstacles existents per rebre una sepultura adequada a cada religió. Les comunitats jueves i islàmiques denuncien la falta d'espais i parcel·les reservades en cementiris.

En cinquè lloc, hi ha limitacions administratives que dificulten el dret a l'expressió pública de les creences pròpies a l'espai públic. Així, s'han imposat sancions o exigit llicències per exercir activitats religioses a l'espai públic, i també en alguns casos s'ha exclòs l'ús d'equipaments i instal·lacions públiques per a aquestes activitats.

Per exemple, alguns municipis exigeixen que les entitats religioses estiguin registrades al registre municipal d'associacions per fer ús de l'espai públic. També s'han imposat multes o exigit taxes o la contractació d'una assegurança a entitats religioses per repartir fullets.

Alhora, consten discursos de partits o dirigents polítics o sindicals que reclamen l'exclusió de la religió de certs àmbits públics o la rescissió dels acords de col·laboració amb les confessions religioses.

En sisè lloc, es detecten denegacions i limitacions a l'entrada al territori o a la lliure circulació dels agents religiosos. Així, diverses entitats religioses manifesten dificultats per obtenir visats d'entrada i permisos de residència quan es conviden dirigents o agents de les diverses confessions.

Mancances o defectes en la legislació i polítiques públiques de la Generalitat

D'una banda, s'evidencia una manca de presència del fet religiós als mitjans públics de comunicació, i també de presència i participació dels col·lectius i entitats religiosos.

Diverses confessions expressen que la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA) no les considera de manera suficient ni adequada. El fet religiós té una presència marginal i, de vegades, esbiaixada, ja que el fet religiós s'enfoca com un problema associat a la violència, al terrorisme, als escàndols o a l'humor.

D'altra banda, no hi ha prou informació objectiva i adequada sobre el fet religiós a l'ensenyament escolar reglat. No es forma suficientment l'alumnat sobre el fet religiós de manera objectiva i interdisciplinària per contribuir a la convivència, la cohesió social i a la prevenció de la intolerància o l'extremisme.

Propostes de millora

1) Desenvolupar plans i recomanacions per prevenir actituds i actes d'intolerància, odi, discriminació o exclusió social i laboral per raó de les creences religioses.

2) Centres de culte:

2.1) Desplegar la Llei de centres de culte i el Reglament per garantir l'existència de reserva de sòl destinat a centres de culte i eliminar les restriccions administratives excessives per a l'obertura de centres.

2.2) Establir un mecanisme de prevenció i, arribat el cas, de mediació de les situacions de rebuig veïnal.

2.3) Establir mecanismes de participació de les confessions religioses en el planejament urbanístic i plans de protecció de centres de culte.

3) Educació religiosa:

3.1) Incloure una formació específica comuna i obligatòria de cultura religiosa a l'ensenyament primari i secundari per afavorir el respecte, la tolerància, la convivència i la prevenció de la discriminació, i també un diàleg interreligiós i interconviccional.

3.2) Oferir l'ensenyament confessional de la religió evangèlica, islàmica i jueva a tots els centres públics o concertats on hi hagi demanda, i també analitzar i resoldre les dificultats que afecten l'accés a l'ensenyament de la religió catòlica.

4) Desenvolupar criteris i recomanacions, i donar suport a les administracions locals per garantir l'exercici de la llibertat religiosa a l'espai públic.

5) Instar la CCMA i la resta de mitjans públics a Catalunya a desenvolupar plans per garantir la presència i el tractament plural i equitatiu del fet religiós.

- 6) Desenvolupar plans, en col·laboració amb les confessions religioses arrelades, per garantir, amb dotació econòmica pública, l'assistència religiosa individual de les persones internades totalment o parcialment en determinats centres públics i per dotar d'espais religiosos les principals infraestructures de transport.
- 7) Desenvolupar plans per garantir la formació del personal funcionari i treballador públic en matèria de llibertat religiosa i gestió de la diversitat religiosa.
- 8) Desenvolupar plans per garantir el respecte de les creences religioses en l'àmbit dels cementiris públics.
- 9) Adoptar mesures perquè la Generalitat de Catalunya gestioni o participi en la inscripció de les entitats religioses al Registre d'entitats religioses del Ministeri de Justícia.
- 10) Dedicar, el Síndic de Greuges i els defensors dels drets humans municipals, un capítol específic en els seus informes i formular recomanacions sobre la llibertat religiosa.
- 11) Crear, amb participació de les confessions religioses, un espai o espais formals i permanents de relació i diàleg amb les diferents institucions i confessions religioses presents o més arrelades a Catalunya, per promoure la llibertat religiosa i definir les polítiques públiques que afecten la diversitat religiosa.

Vies de seguiment

Cal crear un consell o espai d'interlocució en el marc de la Direcció General d'Afers Religioses amb representants de les principals confessions religioses de Catalunya per impulsar i fer el seguiment de les polítiques públiques que garanteixi un ple exercici d'aquesta llibertat.

A més, és necessari crear un consell assessor de la Generalitat en matèria de llibertat religiosa o bé atribuir aquesta funció a l'actual Consell Assessor en matèria de Llibertat Religiosa, que, en aquest cas, s'haurà de dotar de més recursos.

Finalment, s'ha de promoure l'elaboració d'un estudi anual o periòdic, de caràcter independent, sobre el grau de compliment del dret i les vulneracions de la llibertat religiosa a Catalunya, amb propostes per garantir-ne un exercici efectiu. Aquest estudi l'ha d'elaborar un observatori o mecanisme format per experts independents o organismes externs i ha de prendre en consideració les queixes presentades al Síndic de Greuges, i també consultar les confessions religioses i el Consell Assessor de la Generalitat.